

Гонгало С.Й.

Викладач

Національний університет

«Острозька академія»

Щодо визнання предметів “холодною зброєю”¹

“Носіння, виготовлення, ремонт або збування кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї” - саме так сформульована диспозиція частини 2 статті 263 Кримінального кодексу України. Але що таке “холодна зброя” взагалі та “інша холодна зброя” зокрема, за якими критеріями її визначити? На сьогоднішній день в наукових колах та серед експертів-практиків продовжується дискусія про те, що саме слід визнавати “холодною зброєю”, які критерії при цьому є вирішальними.

Щоб відповісти на це запитання, розглянемо деякі визначення холодної зброї, які зустрічаються в літературі і в методиках дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів.

А.І. Устінов холодною зброєю визнає предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень при нападі та активній обороні (захисті) в рукопашному бою [1]. Схоже визначення дає В.С. Белкін: холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені для нанесення тілесних ушкоджень та призначені для нападу та активної оборони (захисту) в рукопашному бою [2]. М.Ф. Коржанський вважає, що до холодної зброї належать ріжучі, рубаючі, колючі знаряддя, призначені для ураження людей, - ножі, кинджали, шаблі, кортики, нунчаки, стилети та інше[3]. Кандидат юридичних наук В. Большаков пропонує відносити до холодної зброї лише ті предмети, призначення яких – ураження людей у рукопашному бою[4]. В.І. Гончаренко, В.Є.

¹¹ Аукові записки. Серія «Право».- Острог: НаУ «ОА», 2002. С. 206

Бергер, Т.В. Варфоломеева до холодної зброї відносять знаряддя та пристрої, що відповідають стандартним зразкам або історично напрацьованим типам чи незвичайні предмети, які володіють колючим, ріжучим, рубаючим, ударним або дроблячим ефектом і призначені для нападу або активної оборони[5]. В.Ю. Шепітько пропонує визнавати холодною зброєю – зброєю ріжучої, колючої, ріжучо-колючої, рубаючої й ударної дії[6]. І.Ф. Герасімов, Л.Я. Драпкін дають таке визначення поняття: холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень, при нападі та захисті. Матеріал, з якого виготовлено холодну зброю, його розмір та конструкція повинні забезпечувати досягнення наміченої мети[7]. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів дає наступне визначення: холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень (в подальшому – “ураження цілі”), дія яких застосована на використанні м’язової сили людини[8]. Аналогічно це питання трактує Федеральний закон РФ “Про зброю”: холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень при нападі та активній обороні (захисті) в рукопашному бою[9]. В науково–практичному коментарі КК України за редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка дається наступне визначення предметів, які віднесено до холодної зброї: кинджали, фінські ножі – вид холодної зброї колючо-ріжучої дії. Характеризується наявністю рукоятки з упором, що обмежує входження ножа в тіло, та клинка специфічної форми; кинджал – довгого, вузького, заточеного з обох боків, такого що звужується до кінця, гостроконечного; фінський ніж (фінка) – короткого, товстого, заточеного з одного боку, наприкінці звуженого і вигнутого гострою стороною. Кастет – вид холодної зброї ударної дії. Являє собою металеву пластину, яка надягається на пальці й

затискається в кулак, з отворами для пальців та виступами, якими й заподіюється удар. Інша холодна зброя – будь-які предмети, що спеціально призначені, чи пристосовані для заподіяння тілесних ушкоджень. Це, зокрема, довгоклинкова холодна зброя (шабля, меч, шпага), металеве знаряддя (бумеранг, спис, праща, лук, арбалет), ударно-роздробляючі пристосування (нунчаку, булава, кистень), рубаючі предмети (томагавк, бойова сокирка).

Як ми бачимо, визначення поняття “холодна зброя” є різні, але у них є і багато спільного. Якщо узагальнити викладене вище, то холодна зброя - знаряддя, пристрої, предмети, які спеціально призначені для ураження людей (цілі), відповідають встановленим зразкам, придатні для неодноразового нанесення уражень і мають колючі, ріжучі, рубаючі (або їх комбінації) властивості.

На наш погляд, в визначенні поняття “холодна зброя” доцільно використовувати термін предмети, оскільки воно є більш широким (всьяке матеріальне явище, річ) і включає в себе поняття знаряддя (технічне пристосування, при допомозі якого виконується робота, чи яка небудь дія) та пристрої (технічна споруда, механізм, машина, прилад)[10].

М.І. Мельник, М.І. Хавронюк відмічають, що за об’єктивними ознаками зброєю є предмети, що здатні заподіяти шкоду життю та здоров’ю людини з врахуванням їх форми, маси, міцності (зокрема твердості матеріалу, з якого виготовлено вражаючі частини), конструктивних особливостей. Суб’єктивно вони призначені для враження живої сили – ушкодження тіла іншої людини, тобто не повинні мати іншого призначення – господарського, побутового, спортивного, обрядового тощо. Саме об’єктивна та суб’єктивна сторони і визначають поняття “холодна зброя”, тобто здатність предмета заподіяти шкоду життю та здоров’ю людини і їх призначення для досягнення цієї цілі, а не будь-яке інше призначення.

Так що саме вважати “холодною зброєю”? Спробу дати відповідь на це запитання зроблено в Методиці криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (далі Методика). Зокрема в Методиці говориться, що належність до холодної зброї визначається за наявністю у предмета (пристрою), який знаходиться на випробовуванні, сукупності таких загальних криміналістичних ознак: призначеності для ураження цілі; придатності для неодноразового ураження цілі. Всі інші предмети (пристрої), у яких повністю або частково відсутня хоча б одна з цих загальних ознак, до холодної зброї не відноситься (п. 2.1.).

На нашу думку, виходячи з вище викладеного, в коментарі не варто давати визначення поняття “холодної зброї”, а краще зробити посилання на положення закону “Про зброю” (який в Україні на сьогодні, на жаль, ще не прийнято) або на положення Методики.

Методика дає визначення поняття холодної зброї, яке ми розглядали вище, та поділяє холодну зброю за видами на бойову, мисливську, кримінальну. До бойової холодної зброї відноситься зброя, призначена і придатна для ураження цілі при вирішенні бойових та оперативно-службових завдань державними та іншими військовими або воєнізованими формуваннями та знаходиться чи знаходилась в них на озброєнні. До мисливської холодної зброї відноситься зброя, призначена і придатна для смертельного ураження (в т.ч. добивання) звіра, в умовах промислового або спортивного (у тому числі підводного) полювання. До кримінальної холодної зброї відносяться виготовлені кустарним або саморобним способом предмети та пристрої, які призначені для завдання тілесних ушкоджень людині і не мають аналогів серед бойової та мисливської зброї.

За конструкцією та способом нанесення тілесних ушкоджень холодна зброя поділяється на:

- зброю безпосередньої дії (клинкову, неклинкову, комбіновану):

клинкова – предмети та пристрої, уражаючим елементом яких є клинок;

неклинкова (ударно-дробильна) холодна зброя – предмети та пристрої, уражаючим елементом яких є ударна частина (частини);

комбінована холодна зброя – предмети та пристрої, в яких в одне конструктивне ціле поєднані уражаючі елементи, характерні для різних типів холодної зброї (наприклад кастет-ніж з клинком та ударною частиною);

- зброю опосередкованої дії (метальну). Метальна холодна зброя – предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані. Метальна холодна зброя в свою чергу поділяється на: просту метальну зброю (враження цілі обумовлено її контактом з предметом, який отримав спрямований рух внаслідок безпосереднього прикладення до нього м'язового зусилля людини – металльні ножі, сюрікени та ін.) та механічну метальну зброю (враження цілі обумовлено її контактом із снарядом, який отримав спрямований рух внаслідок прикладання м'язового зусилля людини до механічного пристрою – луки, арбалети, пращі тощо).

Методика не дає визначення поняття “інша холодна зброя”. Даючи визначення поняття холодної зброї, Методика одночасно і визначає, що саме може бути віднесено до “іншої холодної зброї”, а саме: комбінована холодна зброя, метальна холодна зброя та предмети віднесені до кримінальної холодної зброї (які в свою чергу можуть включати в себе і комбіновану і метальну холодну зброю). В коментарі до КК України за редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка інша холодна зброя визначається як будь-які предмети, що спеціально призначені чи пристосовані для заподіяння тілесних ушкоджень. Це визначення якраз і співпадає з визначенням кримінальної холодної зброї, яке дано в Методиці.

Методика визначає, що не є холодною зброєю вироби господарсько-побутового, виробничого, спортивного та іншого призначення, які схожі з холодною зброєю за зовнішнім виглядом та/або конструктивно, проте не мають всього комплексу суттєвих ознак, притаманного холодній зброї. Зокрема, не відносяться до холодної зброї вироби спортивного, бутафорського та сувенірного характеру, які суттєво відрізняються за своєю здатністю до ураження цілі у порівнянні з їх найближчими бойовими чи мисливськими аналогами (п. 1.6.). Також Методика визначає види незакінчених виробництвом предметів (пристроїв), які не є холодною зброєю. До них відносяться заготовка – предмет, який має в наявності формальні ознаки холодної зброї, але ще не одержав властивостей, які дозволяють його використати в такій якості, і для забезпечення свого призначення потребує значної доробки; напівфабрикат – предмет, який оброблено настільки, що ним вже можливо ураження цілі, але він ще не має зручності утримання або є небезпека ушкодження руки виконавця удару внаслідок незавершеності виробу. На сьогоднішній день положення Методики дають змогу слідчим та експертам визначитись з поняттям “холодна зброя”, але її основні положення (міцнісні характеристики та хід дослідження) потребують доопрацювання.

Для об'єктивності розслідування та для впорядкування роботи експертних підрозділів доцільним було б створити каталоги (колекції) холодної зброї, яка перебуває (перебувала раніше) на озброєнні військових та воєнізованих формувань або виготовляється для таких цілей і експортується за межі держави або надходить з-за кордону (знаходиться там на озброєнні чи випускається на експорт) і предметів, які є холодною зброєю у деяких народів. Створити такий каталог можуть самі працівники експертних установ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, представники ВПК, держстандарту, а

загальну редакцію та видавництво могли б взяти на себе Міністерство юстиції та ДНДЕКЦ МВС України. Якщо особа, яка проводить розслідування, при порівнянні досліджуваного предмета із зразками, поміщеними в каталогах, дійде висновку, що він має всі ознаки бойової зброї, то подальшого дослідження проводити не слід і предмет не варто направляти на експертизу. В цьому випадку достатньо проконсультуватись у експерта (п. 4.6.2.2. Методики). Якщо ж виникає підозра що предмет піддавався переробці або він відсутній в каталогах (колекціях), його поверхня сильно пошкоджена корозією, то тоді предмет необхідно направляти на експертне дослідження.

Виходячи з викладеного, вважаємо, що на сьогоднішній день назріла необхідність законодавчо закріпити поняття “холодна зброя”. Основними критеріями при вирішенні цього питання, на нашу думку, повинні бути призначеність та придатність для ураження цілі, тобто предмет не повинен мати іншого призначення крім бойового (ураження цілі) та бути придатним виконати цю задачу (уразити ціль, нанести пошкодження, спричинити смерть). Щодо мисливських ножів загального призначення, то, на нашу думку, слід погодитись з пропозицією В. Большакова і в зв'язку з наявністю конструктивних особливостей, які дають змогу наносити глибокі проникаючі колючі та різані ураження (оскільки вони призначені для добивання звіра та обробки туш), відносити їх до предметів підвищеної небезпеки.

На нашу думку до холодної зброї слід відносити: 1) (зброю) предмети які стоять на озброєнні військових та воєнізованих формувань або виготовляються для таких цілей і експортуються за межі держави; предмети, які є холодною зброєю у деяких народів як в нашій державі, так і за її межами (тобто відповідають критеріям призначеності та придатності); 2) знаряддя та пристрої, які перероблено так, що вони набули властивостей зброї, тобто набули нового призначення і стали придатними для нанесення ушкоджень; 3) виготовлені кустарним або

саморобним способом предмети та пристрої, які призначені для завдання тілесних ушкоджень людині і не мають аналогів серед існуючої зброї. Предмети та пристрої вказані в п.п. 2,3, на нашу думку, якраз і повинні складати групу кримінальної холодної зброї. При дослідженні предметів з групи “кримінальної” холодної зброї основну увагу слід приділяти таким критеріям, як основне цільове призначення та можливість ураження цілі. На нашу думку, не слід особливу увагу приділяти такому критерію, як можливість багаторазового завдання ушкоджень. Деякі види зброї передбачають одноразове її застосування, або руйнування зброї (її окремих елементів) після проникнення в тіло (ціль).

Виходячи з вищевикладеного, є неприпустимим вирішувати питання про визнання зброєю предметів “подвійного” призначення – наприклад, лука, який може виступати і спортивним снарядом, і мисливським знаряддям, і предметом, призначеним для заподіяння смерті чи тілесного ушкодження, - з врахуванням мети дій, вчинених з таким предметом. На сьогодні існують методики дослідження таких предметів і питання про визнання їх зброєю вирішує експерт, спираючись на вимоги Методики. Не можна визнавати спортивний снаряд або будь-яке знаряддя “подвійного” призначення зброєю тільки тому, що з його допомогою вчинено злочин. Кожний такий предмет має своє призначення та виготовляється з дотриманням певних вимог стандартів і ТУ. Тому при дослідженні він буде визнаний тільки тим, чим він є насправді, - спортивний лук – спортивним снарядом, мисливський лук – холодною металюною зброєю і так далі. Виходячи з мети дій, вчинених з такими предметами, слідчий може прийняти рішення про визнання їх знаряддям вчинення злочину і не більше, якщо експерт не дасть заключення, що предмет відноситься до певного виду холодної зброї.

Література:

1. А.И. Устинов, М.Э. Портнов, Ю.А. Нацваладзе. Холодное оружие. – М.: Арсенал-Пресс, 1994.

2. Белкін В.. Криміналістика - М.: Юрид. лит., 1974.- С. 195. Науково – практичний коментар Кримінального кодексу України / За редакцією М.Й. Коржанського. - К.: 2001.

3. Науково – практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / За редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.- К.: Каннон, А.С.К., 2001.

4. Большаков В. Що таке «холодна зброя» // Міліція України, 1998. - С. 20.

5. Экспертизы в судебной практике / Авт. коллектив: В.И. Гончаренко, В.Е. Бергер, Т.В. Варфоломеева и др.- К.: Вища шк., 1987. - С. 83.

6. Шепітько В. Криміналістика : Енциклопедичний словник. - С. 94.

7. Криминалистика / Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. - М.: Высш. шк., 1994. - С. 154.

8. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів. Затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР міністерства юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів Координаційної ради з питань судової експертизи. Протокол від 15.01.99 року.

9. Федеральный закон Российской Федерации “Об оружии” от 13 ноября 1996 года.

10. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. Чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой.- 18-е изд., стереотип.- М.: Рус.яз., 1986.

In the article the author makes a short analysis of the definition of the notion “cold steel”, proposes his own seeing of this problem, defines the criteria which are necessary to be taken as basic while concerning to the

category “cold steel” and in what cases the objects should be send to the expert investigation.